

ביאורים

הקושי העולה מדבריו של החבר, שלמדנו אתמול, הוא שלפי דבריו ציווי האל-מתייחס רק אל מי שהוא התגלה אליו. זאת תשובה שונה לחלוטין מהתשובה לה ציפה מלך כוזר. הרי הוא נמצא בתהליך חיפוש אחר אמת שאיננה פרטיקולרית אלא אוניברסלית. אמת שאיננה תלויה בזוהר מסוימת אלא יכולה להתאים לכל זהות אנושית שהיא, וכאן חוזר החבר ומפתיע אותו. בתהליך הדרגתי מסביר החבר את ההבדלים בין מדרגות הדומם, הצומח, החי והמדבר - האדם. לאחר ההסכמה שאליה זוכה מצד המלך במדרג זה, שואל החבר האם תתכן מדרגה שעולה על מדרגת האדם? תשובתו של המלך איננה מספקת את החבר. הרי גם האדם החכם ביותר איננו שונה באופן מהותי מכל אדם אחר אלא בכמות החכמה שלו. מהי אם כן מדרגה המבדילה באופן מהותי בין האדם למה שמעליו. כדי לתאר את המדרגה הזאת בוחר החבר לתאר את דמותו של משה רבנו, אשר חרג מכל התנהלות אנושית רגילה בכך שזמן רב הצליח להתקיים ללא אכילה, שתייה ושינה, גופו לא נפגע מן האש ובקע ממנו אור מיוחד, כל אלה הם תיאורים חלקיים של הנביא שהנהיג את עם ישראל והוציאם ממצרים. החידוש בדבריו של החבר היא שמדרגתו של משה איננה מדרגה פרטית. היא איננה נובעת רק ממעלתו וממדרגתו האישית. משה הוא מעין יוצא מן הכלל שבא ללמד על הכלל כולו. מדרגת משה היא המעלה הצפונה בסגולת עם ישראל כולו - סגולה שרק התגלתה במשה רבנו אך קיימת כל הזמן גם בקרב כל אחד מעם ישראל. המסר שעולה מדבריו של החבר הוא שמדרגת 'כלל ישראל', כלומר - מדרגתו הרוחנית הסגולית הקיימת בתשתית זהה של עם ישראל איננה טבעית - אנושית אלא אלוהית - על טבעית. זוהי מעלה שהיא זכות אך היא גם חובה - החובה להתנהל בהתאם למעלה הרוחנית שגנוזה בסגולתם.

הרחבות

1. המדרגות בבריאה

אבל ההבדל ברב ומעט אין לו סוף, מפני שהוא הבדל מקרי, ואינו מדרגה באמת. כאן מונה החבר חמש מדרגות: א. דומם. ב. צומח. ג. חי. ד. אדם. ה. משה רבנו, שמשקף את מדרגתם העצמית של כלל ישראל. במאמר שני אות מד מחלק החבר את המדרגה החמישית לשתי מדרגות: סגולת האדם, שהיא ישראל, ולסגולת הסגולה, שאלו הנביאים והחסידים. נראה שהחלוקה היא בין הסגולה שקיימת בפוטנציאל בכל אחד מישראל לבין גילוייה בפועל שזוהי הסגולה הקיימת בנביאים ובחסידים.

2. סיפור ההיסטוריה

החבר מאריך בכך שאחת ממעלותיו של משה רבנו היא ידיעתו המפורטת בתולדות ההיסטוריה העולמית מאז בריאת העולם. הקול יהודה מבאר שגם זה מעיד על אמיתת נבואתו. שהרי "השקר צריך קיצור, כי אין לו מעמד רגילים, ואם היה גדול וארוך, בקל יפול" [ש"ת הרא"ש כלל קז סימן ו]. וכן כתב הרמב"ם במורה הנבוכים (הביאו הרמב"ן בראשית א, ה) שאריכות סיפור תולדות אדם הראשון עד משה יאמת לשומעים חידוש העולם. וכותב ש"גם זה אמת, כי אברהם איננו יצווה את בניו ואת ביתו אחריו ויעיד להם על נח ובניו שראו המבול והיו בתיבה, והנה הוא עד מפי עד בענין כל המבול, ועד רביעי על יצירה, כי נח ראה אביו שראה אדם הראשון, ויצחק ויעקב ראו שם העד במבול, ויעקב מגיד כל זה ליורדי מצרים, גם לפרעה ואנשי דורו. והאנשים בכל דור יודעים מאבותם ארבעה וחמשה דורות, מגידים מעשיהם ותולדותיהם" [מורה נבוכים ג נ].

שאלות לדיון

בהחבר מסביר שעם ישראל הוא דרגה נוספת מעל שאר האומות. האם התורה גוענית? מדוע אנו סולדים מגזענות?

הנבואה עוזרת לאדם לדעת את הנעלם: מה שהיה ומה שיהיה. האם נבואה היא סקרנות?

לעילוי נשמת נתנאל ברוך בן יונתן ז"ל

לא אמר החבר: הנה גדיו הענין הטבעי התחייבו התזונה והגדול וההולדה, וכוחותיהם וכל ד' מדרגות תנאיהם, והתחידו בזה הצמחים ובעלי החיים מפלעדי האדמה והאבנים והמחצבים והיסודות.

לב אמר הפוזרי: זה פלל שצריך פרוט, אבל הוא אמת.

לג אמר החבר: ובענין הנפשי התחידו בעלי החיים פלם, והתחייבו ממונו תנועות ורצונות ותכונות וחוששים נראים ונסתרים וזולת זה.

לד אמר הפוזרי: גם זה אין דחיה לו.

לה אמר החבר: ובגדיו הענין השכלי התחיד המדבר מפלל בעלי החיים, והתחייב ממונו תקון המדות, ואחר כן תקון הבית, ואחר כן תקון המדינה, והיי ההנהגות וחקים מנהגיים.

לו אמר הפוזרי: גם זה אמת.

לז אמר החבר: ואיזו מדרגה היא למעלה מזו?

לח אמר הפוזרי: מדרגת החכמים הגדולים.

לט אמר החבר: איני רוצה אלא מדרגה שתבדיל את בעליה הבדל עצמי, פהבדל הצומח מן הדומם והבדל האדם מן הבהמה, אבל ההבדל ברב ומעט אין לו סוף, מפני שהוא הבדל מקרי, ואינו מדרגה באמת.

מ אמר הפוזרי: אם כן אין מדרגה במוחשיות אחרת האדם.

מא אמר החבר: ואם נמצא אדם שיבוא באש ולא תזיקהו, ויעמד מבלי מאכל ולא ירעב, ויהיה לפניו אור שלא יסבלוהו העינים, ולא יחלה ולא יתש כחו, עד שפאשר יגיע אל תכלית ימיו ימות מות בחירי, כמי שיעלה על מטתו לישון ביום ידוע ובשעה ידועה, נוסף על ידיעת הנעלם ממה שהיה ויהיה - האין זאת המדרגה הנבדלת בעצם מן המדרגות בני האדם?

מב אמר הפוזרי: אבל זאת המדרגה היא אלהית, מלאכית, אם היא נמצאת, וזה מדיו הענין האלהי, לא מן השכלי ולא מן הנפשי ולא מן הטבעי.

מג אמר החבר: אלה קצת תארי הנביא אשר אין חולק עליו, אשר על ידו נראתה לקחה התחברות האלהות בהם, ושיש להם רבון מנהיגם פרצונו, וכפי משמעתם ומקרים גם כן, וגלה הנעלם, והודיע איך היה חידוש העולם, ויחוס בני האדם לפני המבול ואיר התחוסו אל אדם, ואחר כן המבול, ויחוס שבעים האמות אל שם וחס ויפת בני נח, ואיר נפרדו הלשונות, ואיפה שכן, ואיר צמחו הפולאכות ונבנו המדינות, ומנן שנות העולם מאדם ועד פאן ומפאן ולהבא.

בדיו הענין הטבעי - מחוקי הבריאה השייכים לכוח החיים הטבעי (הביולוגי). **מבלעדי** - מלבד. **וזולת זה** - ודברים נוספים. **המדבר** - האדם (מכונה כך מחמת יכולת הידבור המבטאת יכולת שכלית, וכן יכולת של תקשורת חברתית). **מקרי** - מחמת המקרה ולא הבדל עצמי. **אינו מדרגה באמת** - אינה סיבה להגדיר כמדרגה נפרדת באיכותה. **במוחשות** - בעצמים הגשמיים המושגים על ידי החושים. **ויהיה לפניו** - לפניו שלו. **הנביא** - משה רבינו. **צמחו** - ההתפתחות התרבותית בתעשיית המלאכות.